

5775 RH

Torah from Around the World

Rabbi Ja'akov zegt: Deze wereld is in vergelijking met de Komende Wereld een vestibule. Maak jezelf gereed in de vestibule om de eetzaal in te gaan.

Pirké Avot 4:16 [Spreuken over de Fundamenten, uitgave Amphora Books]

Woensdag/Donderdag 24 en 25 september 2014 / 1 tisjri 5775.

Gelezen wordt:

Beresjiet [Genesis] 21:1-27, Tanach: blz. 37-38, of Dewariem [Deuteronomium] 29:9-30:20, Tanach: blz. 410-414.

Bovendien leest men: Wajikra [Leviticus 23:23-25, Tanach: blz. 247

Haftara: Sjmoeël I [I Samuel]: 1:1 – 2:10, Tanach: blz. 539-541
of Nechemja 8:1: 18, Tanach: blz. 1682

Commentaar: Rabbijn Walter Rothschild, rabbijn van de Liberaal-Joodse Gemeente van Wenen en Landesrabbiner van Schleswig-Holstein.

[De oorspronkelijke Engelse tekst](#)

Oenetanne Tokef

Op Rosj Hasjana en Jom Kippoer lezen we, of zingen we, een gedicht dat een grote kracht heeft. Voor *Oenetanne Tokef* zijn er een aantal traditionele melodieën. Het is een lange *piyut* (middeleeuws gedicht, red.) met onderdelen die worden gezongen als een soort refrein of contrapunt.

Er bestaan verschillende verhalen over de oorsprong van dit gedicht. Er zijn mensen die het in verband brengen met rabbi Amnon van Mainz, die de tekst doorgaf in een droom, nadat hij martelaar was geworden. Hij werd vlak voor Rosj Hasjana doodgemarteld omdat hij weigerde christelijk te worden. Het is een beeldrijke en pijnlijke legende, maar dat is wat het is: een legende. Van heel veel door ons gebruikte liturgische teksten is de maker onbekend, de kennis over waar zij vandaan komen is verdwenen. Af en toe is de auteur van een gebed of gedicht bekend, af en toe heeft een auteur zijn roepnaam in een of ander acrosticon gestopt, maar dat is de uitzondering op de regel. Over het algemeen bidden we met de woorden van anonieme dichters; woorden die in de loop van vele eeuwen zijn opgeschreven en veranderd. Ze ontlene hun kracht niet aan de beroemdheid van de auteur, maar aan het feit dat de auteur er in is geslaagd onze gevoelens te verwoorden. Zelfs als de taal of de stijl ouderwets is geworden, staat de boodschap nog steeds overeind.

Maar ik wil hier geen geschiedenisles geven, maar naar de tekst zelf kijken. Hij kan op beide dagen gevonden worden aan het begin van de moesaf-dienst; hij maakt onderdeel uit van de *kedoesja* van de Amida.

Het woord *tokef* betekent zoiets als overweldigend. In Tanach wordt het drie keer op die manier gebruikt - een keer in Daniël 11:7, waar wordt verwezen naar "de macht van het hele koninkrijk", en dan in Esther 9:29 en 10:2, weer verwijzend naar de heerschappij en de macht van de koning. Deze *piyut* is dus, in de normale betekenis van het woord, een gebed. Het is een erkenning. Het is een erkenning van de macht van God en de macht van "deze dag" - die, wanneer we de *piyut* reciteren, natuurlijk steeds een andere dag is.

Wat behelst deze macht? Aan God wordt gerefereerd in koninklijke, monarchistische termen. Degenen die zo moeilijk doen over de mannelijke beelden waarmee God vaak wordt beschreven in onze liturgie, vergeten vaak een belangrijk element - de boodschap achter het beeld. In onze gebedenboeken spreken we over God op verschillende manieren, maar zij gaan er allemaal van uit dat God macht heeft. Toen deze gebeden werden geschreven, waren het - op enkele uitzonderingen na - de mannen die de aardse macht hadden. Het ging uiteindelijk om de macht om te doden of om ervoor te kiezen om niet te doden. Dat gold voor de vader als je een kind was, voor de slavenhouder als je een slaaf was, voor een koning als je een onderdaan was. Een matriarch aan een patriarch toevoegen of je druk maken over de vraag of het antropomorfe begrip 'Hij' geschikt is voor een transcendente godheid, raakt de essentie niet. Voor degene die aanbidt heeft degene die aanbeden wordt macht, anders, laten we daar geen doekjes om winden, heeft het weinig zin om te aanbidden, om te pleiten, om te smeken, om te danken. Als het gebedenboek over God spreekt als over een koning, betekent dat niet een constitutionele monarch die het parlementaire jaar mag openen en af en toe een schip te water mag laten, maar aan een absolute dictator die de macht heeft en het - wettelijke verankerde - recht om je te straffen voor wat je hebt gezegd of gedaan. Alleen door erom te smeken kun je enige hoop hebben dat er met barmhartigheid naar je wordt geluisterd en dat er een barmhartig besluit over je wordt genomen.

Dat is, in vele opzichten, niet een erg 'moderne' theologische benadering, en het is natuurlijk ook niet de enige die we in het Jodendom toepassen - maar op deze Ontzagwekkende Dagen, deze Jamiem Noraïem, is het een benadering die hout snijdt.

Deze *piyut*, deze uiting van kracht, maakt zowel gebruik van het beeld van God als een koning als van het beeld van een goddelijke accountant, die een keer per jaar onze

boekhouding checkt en bepaalt of het, wat betreft winst en verlies, een goed jaar is geweest, en of we goede fundamenten hebben neergelegd voor het komende jaar. Al evenzeer een oncomfortabele gedachte. Kijk maar naar de vertaling: "Op deze dag worden wij door Uw Heerschappij voortgedreven en overweldigd."

Er wordt geblazen op de grote hoorn. In de stilte die als een echo volgt na het blazen, kan ook een zachter geluid worden gehoord. Wat is dit geluid? Het zijn de engelen zelf die in paniek raken, want op deze dag wordt *alles* in het Universum aan een oordeel onderworpen. Dat is voor de eenvoudige mensen die wij zijn een vorm van troost. We zijn niet de enigen over wie een oordeel wordt geveld! God wordt vastgelegd als de Herder die op het punt staat een soort kwaliteitscontrole uit te voeren en Die echt iedereen die onder 'Zijn' supervisie staat, naloopt. De Herder zorgt, natuurlijk, niet alleen voor alle dieren en beschermt ze tegen gevaar, Hij is ook degene die de dieren uitzoekt die rijp zijn voor de slacht. Vergeet niet dat al deze beelden en symbolen tenminste twee kanten hebben!

Daarna komen twee strofes van twee zinnen: "*Be'Rosj Hasjana jikatewoen, oewejom tsom Kippoer jechatemoen...*" Over ons lot wordt in twee fasen besloten; de eerste beslissing wordt onder voorbehoud genomen op Nieuwjaar, maar pas tien dagen later wordt het besluit bevestigd en bezegeld. De dichter beschrijft God als een rechter die de tijd neemt om de feiten en het bewijs in kaart te brengen en zijn oordeel af te wegen; die niet willekeurig reageert; en die niet nalaat tijd in te ruimen voor het aanvoeren, ten overstaan van de rechtbank, van verzachtende omstandigheden. Jom Kippoer is, zo je wilt, een kans om in beroep te gaan tegen de beslissing die op Rosj Hasjana is genomen.

Maar waarover is er dan een besluit gevallen? Over de belangrijkste vraag. Wie zal leven en wie zal sterven. Plus, hoe de beslissing ook uitvalt - wie op deze manier zal leven en wie op een andere wijze, wie op deze manier zal sterven en wie op een andere manier. Dat zijn angstwekkende vooruitzichten. We weten allemaal dat we ooit zullen sterven, en we weten dat er evenzo vele wijzen zijn om te sterven, sommige waarbij men zijn waardigheid behoudt en die vreedzaam en pijnloos zijn, vele andere wijzen waarbij het omgekeerde het geval is. De meesten van ons slagen er in de dag door te komen door *niet* te denken aan wat er met ons kan gebeuren: een auto kan de stoep opstormen als we daar lopen, een dakpan kan van het dak vallen als we passeren, het huis kan in vlammen op gaan, de trein kan verongelukken, we kunnen stikken in een visgraat, we kunnen een hersenbloeding krijgen en in bad verdrinken, we kunnen van de trap af vallen... Het is al moeilijk genoeg om over de meer voor de hand liggende risico's na te denken en deze te vermijden: dat we kunnen worden beroofd, dat we echt moeten afvallen of moeten stoppen met roken... Er voor gaan zitten en de lijst met mogelijkheden doornemen, is alsof je door een verpletterend gewicht tegen de grond wordt geduwd.

Maar juist op het moment dat de depressie je lijkt te overweldigen, komt het contragewicht, het licht, de weg uit de misère. In de vorm van weer een strofe van twee zinnen: "*Oetesjoewa, oetefilla oetsedaka ma'avirien et ro'ah hagezera.*" Tesjoewa - inkeer; tefilla - gebed; tsedaka - daden van vriendelijkheid en generositeit. Deze zullen het zware oordeel afwenden.

Is dat waar? Kunnen we dat werkelijk geloven? Is het leven werkelijk zo'n mechanische aangelegenheid, waarvoor geldt dat we, als we maar genoeg uren bidden of genoeg geld geven aan liefdadigheid, alle tragedies kunnen afwenden? Nee! We weten dat het niet zo werkt. We kennen genoeg goede mensen die jong sterven, we kennen genoeg rechtvaardige mensen die ten prooi vallen aan slopende ziekten... Het klopt niet.

Bestaat er dan, als dat zo is, een andere interpretatie, een ander antwoord?

Ja, zegt het gedicht. Er *zijn* manieren waarop wij ons leven kunnen veranderen. De sleutel is te vinden in het nauwkeurig onderzoeken wat *tesjoewa*, *tefilla* en *tsedaka* inhouden.

Tesjoewa - inkeer, boetedoening. Dit gaat over een andere manier waarop we ons gedragen tegenover onszelf, hoe we staan tegenover onszelf. Als we de manier waarop we omgaan met onszelf kunnen veranderen, kunnen we misschien niet alleen onze persoonlijkheid veranderen, maar ook iets van onze twijfel en gepieker, onzekerheden en schuldgevoelens afschudden. Misschien slagen we er in om het komende jaar minder schuldgevoelens, boosheid, bitterheid, verlegenheid, minderwaardigheidsgevoelens en schaamte te hebben. Misschien slagen we er het komende jaar in om minder dingen te doen en minder dingen te zeggen, die ons reden geven om ons schuldig en beschaamd te voelen. Stel je voor hoe veel minder stress je alleen al daardoor zou hebben!

Tefilla - de manier waarop we ons verhouden tot en communiceren met God. Als we er in het komende jaar in slagen om een beetje meer tijd te vinden om met God te spreken, naar God te luisteren, te bidden tot en met God, als we er in slagen om tijd te vinden om te mediteren over onze plaats in het Universum, over onze onbeduidendheid en tegelijkertijd over onze betekenis als deel van Gods Schepping - dan zullen we in het komende jaar ook evenwichtiger zijn, kalmer; de communicatiekanalen zullen gladder zijn als ze vaker worden gebruikt. Nogmaals, het gewicht van schaamte en angst kan worden weggewassen met deze procedure. Het is een procedure die voor ons allen open staat, we moeten alleen zo verstandig zijn om hem te gebruiken.

Tsedaka - de manier waarop we met anderen om ons heen, met andere mensen omgaan. *Tsedaka* houdt niet alleen in het geven van geld aan bedelaars, het betekent werken aan het tot stand brengen van een maatschappij die meer *tsedek* kent, rechtvaardiger is, eerlijker. Als we vriendelijker, vredzamer, toleranter zijn, zal ons leven aan kwaliteit winnen. Het gaat niet alleen om 'de armen', maar ook om onze vrienden en familieleden, onze burens en collega's, de mensen die wij het vaakst ontmoeten. Ook de relaties met hen behoeven constant aandacht, zorg en verbetering.

En wat is de beloning voor dergelijke inspanningen? Niet dat we noodzakelijkerwijs langer leven, wel dat we een beter leven zullen hebben.

Want de *piyut* gaat verder, en spreekt erover dat God zich bewust is van de zwakheden van de mens. Immers, zouden we meer moeten of kunnen weten dan de Schepper? Daarom kunnen we op zijn minst rekenen op een zekere mate van sympathie, zo lang als we er, vanuit een overmaat aan gotspe, maar niet te veel op rekenen.

Hoe je het ook wendt of keert - we zijn sterfelijk. Vroeg of laat is het besluit niet meer te vermijden; er komt een Rosj Hasjana waarop over ons einde zal worden beslist, een besluit dat wordt bezegeld op Jom Kippoer. Hoe sterk en goed we ook zijn, die beslissing kan niet tot in het oneindige worden verschoven. Maar ook dat is een vorm van troost, want het betekent dat de dood niet altijd moet worden gezien als een straf, maar ook als een natuurlijk onderdeel van ons leven. Het tegenovergestelde daarvan is - en hier komt het slot en de climax van dit specifieke deel - *We'ata hoe melech el chai we'kajam*: U, God, ben de Koning, de Godheid, de Altijdzijnde. Volledig anders dan ...wij.

Zoals ik al zei, dit is geen gebed. Het is een manier om het Universum in kaart te brengen, in deze plechtige periode van het jaar. God heeft het voor het zeggen, niet de mensheid. God heeft de macht, wij niet. Althans, wij hebben niet de ultieme macht. Maar we *hebben* wel degelijk *ook* macht. Zo niet de macht om ons leven te verlengen en alle pijn en tragedie af te wenden, dan toch op zijn minst de macht om te veranderen *hoe* we ons leven leven. Hoe we staan tegenover onszelf, tegenover onze God, tegenover onze medemensen. *Tesjoewa*, *tefilla* en *tsedaka* kunnen ervoor zorgen dat het komende jaar inderdaad beter wordt.

Als we het maar kunnen opbrengen...

Ik wens u, en dat is het absolute minimum, een chatima towa. Moge er worden besloten dat u een positief, goed jaar zult hebben.